

ruthenica Wikstr., *Tulipa quercetorum*, *Stipa capillata* L. та ін. Усі перспективи прилегли ділянки потребують комплексних сезонних досліджень із метою з'ясування кількісних та якісних показників біорізноманітності.

Отже, за показниками наукової цінності ботанічний заказник «Котове» цілком відповідає статусу загальнодержавного значення. Враховуючи, що ботанічний заказник «Котове» є ключовою територією регіональної екомережі, а суміжні території характеризуються високими показниками наукової цінності (ботанічної, зоологічної, мікологічної) і в комплексі являють цілісні природні екосистеми (репрезентують частину долини р. Ворскли на правому березі та лівому березі в її середній течії), доцільно за їх рахунок розширити межі існуючого заказника до площі 1000 га. За такої умови стане можливим забезпечити охороною природне ядро, яке сформувалось в околицях сіл Глинське, Хижняківка, Малі Будища, Яремівка, Яблучне.

Література

1. Кльокта М.О., Кльокта О.М. Перспективи розвитку ботанічного заказника «Котове» (Зінківський район) // Біорізноманіття: теорія, практика та методичні аспекти в загальноосвітній та вищій школі: М-ли Всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава: Друкарська майстерня, 2008. – С. 165-167.
2. Кльокта М.О., Кльокта О.М. БОТАНІЧНИЙ ЗАКАЗНИК «КОТОВЕ» У ЗІНЬКІВСЬКОМУ РАЙОНІ: ІСТОРІЯ, НАУКОВА ЦІННІСТЬ, МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ // Навколишнє середовище і здоров'я людини: Збірник м-лів Всеукр. наук.-практ. семінару. – Полтава: Друкарська майстерня, 2009. – С. 64-70

ФІТОСОЗОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПЕРСПЕКТИВНОГО ЗАКАЗНИКА «КОВАЛЕВЕ» (КОТЕЛЕВСЬКИЙ РАЙОН, ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ)

Стецюк Н.О., Сідько В.В.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

На сьогодні у зв'язку із посиленням антропогенним навантаженням на природні екосистеми та необхідність комплексного збереження біорізноманітності, досить актуально постають завдання вилучення (повного або часткового) земель із користування з метою збереження природних комплексів та їх окремих компонентів (видів рослин, тварин та ін.) – природозаповідання [1, 4].

Локальна природно-заповідна мережа Котелевського району Полтавської області станом на 1.01.2009 р. включає 20 об'єктів загальною площею 1795,02 га. Із них один об'єкт загальнодержавного значення (парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва «Ковпаківський» площею 196 га) і 19 – місцевого загальною площею 1599,02 га. Відсоток заповідності складає 2,34, що майже вдвічі поступається середньому по області. Основу природно-заповідної мережі за площею становлять заказники, з яких два – ландшафтні. За результатами проведених комплексних досліджень біорізноманітності у Котелевському районі встановлено, що на його території збереглися ділянки із добре виявленими і збереженими ландшафтами, які характеризуються високими показниками наукової цінності і потребують заповідання [2].

Одна із таких ділянок виявлена нами в околицях сіл Ковалеве та Мало-видне. Дослідження проводились протягом 2006-2008 рр. у лісовому масиві Руднянського лісництва Ця ділянка є частиною великого лісового масиву (переважають насадження *Pinus sylvestris* L., *Quercus robur* L., *Alnus glutinosa* та інших деревних порід), а також заплавних лук, що тягнуться вздовж лівого

берега р. Мерло і знаходяться у користуванні ДП «Полтавалісгосп» (Котельвське лісництво) та Ковалевської сільської ради. Територіально вона межує на сході з Краснокутським районом Харківської області, на південному сході – з Чутівським районом Полтавської області. Віддалена на 25 км від смт Котельва.

Встановлено, що природні комплекси досліджуваної території добре збережені і мають як природне (заплавний широколистяний ліс, притерасний вільшняк, болота), так і антропогенне (насадження *Pinus sylvestris* L. та *Betula verrucosa* Ehrh.) та антропогенно-природне (луки, які підтримуються у режимі викошування та помірною випасання) походження. Значну площу досліджуваної ділянки займають остепнені луки та лучно-болотні ділянки з чисельними ценопопуляціями деяких рідкісних рослин.

Результати проведеного попереднього комплексного вивчення фіторізноманітності досліджуваної території засвідчують високі показники її наукової цінності: ценотична репрезентативність – достатня; ценотична унікальність – висока (лісові угруповання представлені різновіковими насадженнями *Pinus sylvestris*, які на деяких ділянках межують із локальними березняками (культури та самовідтворювані угруповання) вільшняками, які мають бореальний характер); флористична репрезентативність – висока: (флора є типовою лісоузліссям з рядом бореальних видів, тобто північних рослин, які в регіоні мають північну межу поширення. На досліджуваній ділянці (заплавні луки, болотні ділянки, лісові насадження, узлісся та березняки) нами виявлено 68 видів вищих судинних рослин. Вважаємо, що видовий склад рослин даної території є набагато більший, адже не досліджувались цілеспрямовано споруди рослини, пізньолітня флора, що є актуальним для подальших досліджень); флористична унікальність – висока: у складі флори виявлено 14 рідкісних рослин, чотири з яких занесені до Червоної книги України (*Fritillaria meleagroides* Patrin. ex Schult. et Schult. fil., *F. ruthenica* Wikstr.), *Pulsatilla nigricans* Storb., *Crocus reticulatus* Stev. ex Adam.), 9 – до регіонального списку (*Valeriana tuberosa* L., *V. exalata* Mikan fil., *Veratrum lobelianum* Bernh., *Adonis vernalis* L., *Pulmonaria mollis* Wulf. ex Hornem., *Convallaria majalis* L., *Primula veris* L., *Lycopodium clavatum* L., *Scilla siberica* Haw., *Pulsatilla latifolia* Rupr.

За науковою цінністю більшість видів є погранично ареальними, тобто на території Полтавської області знаходяться на межі поширення. Це, як правило, види бореальні, тобто приурочені до хвойних або мішаних лісів: *Convallaria majalis*, *Lycopodium clavatum*, *Pulsatilla nigricans*, *P. latifolia*, *Primula veris*. Три види (*Pulmonaria mollis*, *Scilla siberica* та *Convallaria majalis*) є неморальними видами, тобто характерними для угруповань зони широколистяних лісів європейсько-азіатського континенту. У складі рідкісних видів чотири мають лікарські властивості (*Convallaria majalis*, *Veratrum lobelianum*, *Adonis vernalis*, *Valeriana exalata*), а тому потребують збереження, насамперед, з точки зору лімітованого збору лікарської сировини. Групу рідкісних рослин із декоративними властивостями представляють три види – *Scilla siberica*, *Crocus reticulatus*, *Convallaria majalis*, які можуть потерпати від антропогенного рекреаційного пресингу.

На лучно-болотних ділянках лівого берега р. Мерло також виявлене місцезнаходження виду роду *Fritillaria*, який наводиться як *Fritillaria meleagris* [3] – вкрай рідкісний вид для Полтавської області [5].

За попередніми прогнозами фахівців (кандидатів наук С.В. Гапон та І.С. Беседіної) і даними проведених досліджень встановлено, що високими є також ліхенологічна, біологічна та мікологічна репрезентативність і унікальність даної території.

Зважаючи на ботанічну, лісівничу, екологічну, ґрунтозакріплюючу, рекреаційну цінність прилеглих ділянок, зайнятих лісокультурами *Pinus* L., які перебувають на різних стадіях формування біогеоценозів, із рядом рідкісних рослин, вільшняків, березняків, лучно-болотних та лучних природних заплав-

них екосистем доцільним є збереження всього заплавно-борового комплексу в околицях с. Ковалеве у статусі ландшафтного заказника місцевого значення. Він стане цінним об'єктом ландшафтного рівня охорони біорізноманітності природно-заповідної мережі Котелевського району та ключовою територією регіональної екологічної мережі.

Література

1. Амирханов А.М., Тишков А.А. Сохранение биоразнообразия. – М., 1999. – С. 27-28.
2. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О. та ін. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території. Науково-популярне видання. – Полтава: Верстка, 2003. – 212 с.
3. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавської області. – Полтава: Верстка, 2005. – 248 с.
4. Голубець М.А. Біотична різноманітність і наукові підходи до її збереження. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – С.19-26.
5. Діденко І.П., Стецюк Н.О. Сучасний стан та структура ценопопуляцій видів роду *Fritillaria* L. у деяких місцезнаходженнях Полтавської області // Інтродукція рослин. – 2007. – №2. – С. 34-37.

ПРИРОДНІ ЯДРА ПСІЛЬСЬКОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОРИДОРУ ЯК СКЛАДОВА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОМЕРЕЖІ

Стецюк Н.О., Ханнанова О.Р.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленки

Для Полтавської області, яка розташована в межах Лівобережного Придніпров'я – найбільш окультуреного регіону лісостепової зони України, проблема збереження біорізноманіття, ландшафтів, стабілізації екологічної рівноваги, підвищення продуктивності екосистем, охорони здоров'я населення є надзвичайно актуальною. Указані проблеми вирішуються різними шляхами. Одним із загальноприйнятих є природозаповідання, що передбачає повне або часткове вилучення з господарської діяльності цілих природних екосистем, які здатні до гомеостазу і є репрезентативними або унікальними природними комплексами. Однак, заповідні території не повною мірою забезпечують охорону біорізноманітності через свою територіальну обмеженість. Тому оптимальним шляхом вирішення проблеми є розбудова екомереж – пан європейської, національної, регіональної (на території Полтавської області).

Екомережа – це єдина просторова система, яка створюється з метою поліпшення умов для формування здорового довкілля, підвищення природно-ресурсного потенціалу регіонів України, повноцінного збереження біологічного і ландшафтного різноманіття, місць оселення і зростання цінних і рідкісних видів рослинного і тваринного світу, їх генетичного фонду, шляхів міграції тварин, а також інших природних комплексів шляхом поєднання територій і об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища [4].

Відповідно до завдань та структури регіональна екологічна мережа (РЕМ) складається з трьох основних компонентів: природних ядер або біоцентрів (природно-заповідних територій, які забезпечують охорону екосистем та популяцій певних видів); системи «екокоридорів» (з'єднують ядра, чим забезпечують можливість міграції та розселення видів); буферних зон (захищають всі компоненти екомережі від антропогенного тиску).

Згідно проекту розбудови РЕМ для Полтавської області виділено три ре-